

Анотація

В статье рассматриваются некоторые существующие за пределами Украины методики оценивания. Проводится анализ их сильных и слабых сторон с целью определения составных частей или целых методик, которые могут быть успешно адаптированы к условиям современного украинского образования.

Крамчанінов А.М.
ГДПІМ

**ГУМАНІСТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ
УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ У ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ**

В Україні, як і в більшості колишніх республік Радянського Союзу, нині незалежних держав, економічні труднощі породжують багато соціальних проблем, що вимагають негайного вирішення.

На сьогоднішній день в центрі уваги української громадськості знаходиться проблема відродження духовних та моральних цінностей суспільства, усвідомлення їх пріоритету кожною окремо взятою людиною. Нехтування ними призводить до втрати високих гуманістичних ідеалів, відповідальності перед людьми і власною совістю за заподіяне зло.

Економічні й соціальні негаразди, етичне невігластво є однією із причин, що породжує кримінальні явища. Особливе занепокоєння в зв'язку з цим викликає знедоленість дітей, яке провокує появу дитячої безпритульності і навіть дитячого злочину. Останнє значною мірою пов'язується із зниженням загальної культури, що відбивається, у свою чергу, на культурі взаємостосунків у сім'ї, зниженням, а то й відсутністю відповідальності батьків за майбутнє своїх дітей.

Значної уваги потребують діти із малозабезпечених сімей, діти-сироти та діти, що залишились без піклування батьків. Вони здебільшого стають жертвами жорстоких соціальних реалій, відчувають свою безпорадність і незахищеність у "бурхливому морі" сучасного життя.

Тому розв'язання проблеми дитячої знедоленості та соціальної реабілітації педагогічно занедбаних дітей входить у число найбільш актуальних для нашої країни.

Мета даної статті полягає в тому, щоб показати актуальність проблеми культурної знедоленості дітей, які залишились без належного опікування батьків, і окреслити можливості їх соціальної реабілітації та підготовки до повноцінного життя в суспільстві.

Питання з проблеми виховання педагогічно занедбаних дітей розглядалися

в роботах В.О.Сухомлинського, О.С.Макаренка, І.П.Підласого, Ф.А.Мустаєвої, Л.В.Канішевської, Б.С.Кобзар [3;4;7;9;].

В Україні існує широка мережа дитячих виховних закладів, дитячі будинки та школи-інтернати, в яких створюються умови для нормального розвитку і життєдіяльності дітей-сиріт. Утворення такого типу навчально-виховних закладів передбачено ст. 30 Закону України “Про освіту”, окремими державними постановами. В 1994 році Кабінет Міністрів прийняв постанову “Про покращення виховання, навчання, соціального та матеріального забезпечення дітей-сиріт, що залишились без опіки батьків”.

За статистичними даними, що подаються засобами масової інформації, в Україні нараховується понад 100 тисяч дітей-сиріт, та декілька тисяч безпритульних. За останні роки проведено великий обсяг роботи з метою надання допомоги дітям-сиротам. Відкрито 39 шкіл-інтернатів для дітей-сиріт та дітей, що залишились без опіки батьків. При Міжнародних благодійних фондах утворюються дитячі центри, соціально-реабілітаційні навчальні заклади в усіх регіонах України їх налічується понад 70.

Діти-сироти, та діти, що позбавлені батьківського піклування, потрапляють до дому малюка (з народження до трьох років), та пізніше до дитячих будинків та шкіл-інтернатів.

Для того, щоб дитина комфортно себе почувала в емоційному відношенні, необхідні особливі умови, що визначають її побут, фізичне здоров'я, характер спілкування з оточуючими людьми, її особисті успіхи. На жаль, майже в усіх типах закладів, де виховуються діти-сироти та діти, що позбавлені батьківського піклування, життєві умови залишають бажати кращого. Погано організований побут, дефіцит уваги з боку вихователів гальмують їх розумовий розвиток, негативно впливають на формування ціннісних орієнтацій та настанов.

У дітей, що потрапляють до інтернатів, можуть бути відхилення в фізичному та психічному розвитку, нерідко виявляється затримка розумового розвитку, спотворення розвитку, порушуються уявлення про життєву перспективу. Найчастіше у цих дітей з'являються прихильність до наркоманії та криміногенності.

Дитина, що виховується в умовах закладів інтернатного типу, крім вище зазначених дефектів, не вміє спілкуватися. Її контакти поверхові, знервовані. Вона одночасно домагається уваги та відторгає її, стає агресивною чи пасивно відчуженою. Потребуючи любові та уваги, дитина не вміє поводитися згідно з цією потребою. Хибний з педагогічної точки зору досвід спілкування

призводить до того, що дитина займає негативну позицію щодо інших [6:245].

Виховання, яке традиційно здійснюється в школах-інтернатах, прагне до авторитаризму. В ньому, як завжди, домінує влада вчителя, учень залишається в становищі підлеглості та залежності.

Ще в 1916 р. П.П.Блонський застерігав від цієї небезпеки, наголошуючи, що авторитарні методи не сприяють вихованню ініціативних, активних, творчих особистостей, а навпаки, є засобом виховання людей безініціативних, пасивних, здатних лише підкорятися чужій волі та наслідувати чужі думки [2 188-218].

На жаль, застереження видатного вченого не прийнято до уваги. Вчителі прагнули примусити учнів учитися, забуваючи, що навчання – це творча праця, а примусова праця ніколи нікому не приносила задоволення, завжди сприймалась як неприємний обов'язок і викликала негативне ставлення до джерела примушення. Таким чином формуються неповага до дорослих, відчуження до них та вищою ступінню прояву зневажливого почуття є хамство та нахабство. Актуальними залишаються слова О.С.Макаренка з приводу того, що правильне виховання – це наша спокійна старість, а неправильне – це горе та сльози [4:75-89]. Яке покоління ми виховуємо сьогодні, таку державу матимемо завтра. Згідно з цим перед педагогами висувуються такі завдання: навчити вихованців жити у колективі, виявляти турботу до близьких, формувати в них віру в свої сили, довіру до людей, підготувати їх до повноцінного життя в суспільстві [1:98].

Згідно з цим ми вважаємо, що в діяльності шкіл-інтернатів особливу актуальність набувають принципи практичної психології та корекційної педагогіки, які ураховують індивідуальні особливості дітей та підходи до виховання, що спрямовані на розвиток особистості.

Особистісне орієнтоване виховання утворює нові механізми морального саморегулювання вихованців, поступово витискаючи стереотипи авторитарної педагогіки. У особистісне орієнтованому вихованні перспективними з педагогічної точки зору є такі форми взаємодії між вихователями та вихованцями, що активізують процес підвищення виховної ініціативи у дітей [3;8].

Серед педагогів, що активно підтримували ідею гуманізації навчання, були: Г.С.Сковорода, К.Д.Ушинський, Л.М.Толстой, О.С.Макаренко, П.П. Блонський, В.О.Сухомлинський. В 1917 році в праці “Задачі та методи нової народної школи” П.П. Блонський писав, що школу активного учителя і уважного учня треба перетворити на школу активного учня і уважного учителя [1:97-106]. Уважність учителя він розумів як його вміння своєчасно помітити

успіхи та невдачі учня. У разі відставання учня в навчанні учитель, на думку П.П. Блонського, повинен допомогти йому досягти успіху і гідно оцінити свій успіх. Задоволення, радість від досягнутого успіху будуть спонукати учня до нових успіхів у навчанні “ми, вчителі, писав В.О.Сухомлинський, – зобов’язані розвивати в своїх колективах нашу педагогічну етику, затверджувати гуманний початок у вихованні як найважливішу рису педагогічної культури кожного вчителя” [10:487]. Тому в діяльності вихователя потрібен “педагогічний оптимізм” і вміння проектувати в дитині правильні риси, сприяючи на позитивні риси вихованця та підтримуючи в ньому власні сили та можливості [10:510-573].

Наукові дослідження закономірностей розвитку дитини свідчать про те, що лише свідомо оволодіваючи в організованому виховному процесі скарбницями культури, дитина розвиває свої зусилля та формується в цілісну вільну розкріпачену особистість, що усвідомлює власну гідність та шанує гідність та вільність інших людей [9:9-12]. Гуманістичні принципи педагогічної корекції диктують відповідні методи корекційної роботи з метою досягнення висунутих завдань. Загальні методи виховання розподіляються на три групи: методи формування свідомості, організація діяльності та стимулювання [8:53-58].

На думку О.С.Макаренка людина не виховується частинами, вона створюється синтетично всією системою впливів, яким вона піддається. Тому окремий засіб завжди містить у собі як позитивні, так і негативні риси, вирішальним моментом є не його пряма логіка, а логіка та дія усієї системи засобів, що гармонійно зорганізовані [5:302]. Тому вихователю слід використовувати різноманітні методи для досягнення висунутої мети.

Методи формування свідомості застосовуються для засвоєння понять, відношень, переконань. На думку професора І.П. Підласого, ці методи дуже важливі і для успішного проходження наступного етапу виховного процесу – формування почуттів, емоційне переживання поведінки [7:49-51]. Якщо вихованці залишаються байдужими до педагогічного діяння, то процес розвивається поволі та зрідка досягає мети. Глибокі почуття народжуються тоді, коли ідея, що усвідомлена вихованцем, втілюється у яскраві образи. До таких методів належать методи переконання, оскільки головним їх призначенням є формування стійких переконань.

Не знання, а саме переконання стимулюють вчинки дітей, тому не стільки поняття та судження, скільки упевненість у суспільній необхідності та особистій корисності визначеного типу поведінки повинна формуватися на

етапі розвитку свідомості.

Переконання досягається різними методами. В початковій школі за часів К.Д. Ушинського широко використовувались навчальні історії, притчі, басні. Підсумки робили самі діти. На жаль, як відмічає І.П. Підласий, у навчальних закладах майже повністю відмовилися від використання цих чудових методів, замінюючи їх прямими, спрощеними, що не потребують роздумів, засобами моралізування [8:59]. Ефективність моралізування низька: безмірні вказівки приносять мало користі. Тому, відроджуючи забуті методи, слід приділяти більше уваги методам переконання. Забуті біблійські притчі та повчальні історії, навчальні розповіді К. Ушинського та Б. Гринченка, басні Г. Сковороди, Г. Глібова, І. Крилова збуджують мислення, розвивають допитливість, та формують моральні ідеали.

Іншими ефективними методами переконання є бесіда на етичні теми, чи етичні бесіди. Бесіда на етичну тему – це яскравий емоційний переказ конкретних фактів та подій, що мають моральний зміст. Гарна розповідь не тільки розкриває зміст моральних понять, але й викликає у вихованців позитивне відношення до вчинків, що відповідають моральним нормам, впливають на поведінку. Як вказує І.П. Підласий, в арсеналі педагогічних засобів професійного вихователя завжди повинна бути наготові розповідь для будь-яких обставин: похідного вогнища, автобусної подорожі, неубраного поля та ін. [8:73].

Етична бесіда – це метод залучення вихованців до формування позитивних оцінок та суджень з усіх питань, що їх турбують. Обговорюючи ситуацію, конкретні вчинки, діти краще розуміють їх сутність та значення. Про необхідність такого метода казав О.С. Макаренко: “Добрий вихователь повинен обов’язково вміти спостерігати за вихованцями, вчинки яких характеризують ту, чи іншу особистість, проводити бесіди з ними, бачити просування уперед, аналізувати явища кризи, що трапляються у всіх дітей в різному віці [5:205].

Спостереження за дітьми в школах-інтернатах м.Горлівки, дають можливість виявити в них більшу відвертість у бесідах, ніж у учнів звичайних шкіл. Це говорить про те, що у дитини, яка живе поза сім’єю, виникає потреба в спілкуванні з дорослими, які здатні зрозуміти їх проблеми.

Як вважає І.П. Підласий, ефективність етичної бесіди залежить від дотримання низки умов:

- 1) Необхідно, щоб бесіда мала проблемний характер, припускала боротьбу поглядів, ідей, думок;
- 2) Етична бесіда, що розвивається за заздалегідь складеному сценарію із

заученими готовими чи підказаними дорослими відповідями, є малоефективною. Необхідно дати дітям можливість висловити те, про що вони мріють, а також вчити їх з повагою ставитись до думок інших з терпінням та аргументовано виробити правильну точку зору.

3) Бесіда, що перетворюється в лекцію, коли вихователь говорить, а вихованці слухають, не може привести до бажаного результату. Лише відверто висловлені думки дозволяють вихователю спрямовувати бесіду так, щоб діти самі прийшли до правильного висновку. Успіх залежить від того, наскільки відвертою буде бесіда, чи розкриють у ній вихованці свою душу.

4) Інший фактор, що впливає на успіх – це ретельно підібраний матеріал для бесіди, який повинен бути близький емоційного досвіду вихованців. Не можна очікувати та вимагати від них активності при обговоренні малозрозумілих питань, чи таких, в яких за основу беруться факти, явища, що пов'язані з незбагненими подіями.

5) В ході бесіди важливо виявити та порівняти усі точки зору. Треба брати до уваги точку зору кожного вихованця, це важливо для об'єктивності, справедливості, культури спілкування.

Іншим методом виняткової сили, на думку І.П. Підласого, є приклад. Приклад дає конкретні образи для наслідування та тим самим активно формує свідомість, почуття переконання, активізує діяльність вихованців. Як казав римський філософ Сенека: “Довгий шлях наставлення, короткий шлях приклада”. Коли кажуть про приклад, розділяють насамперед приклад живих конкретних людей – вихователів, друзів. Але велику виховальну силу має також приклад героїв книг, фільмів, історичних діячів [7;102-121].

Психологічна основа приклада – наслідування. Завдяки їм вихованці оволодівають соціальним та моральним досвідом. Тому на думку І.П. Підласого, турбуючись про розвиток моральності дитини, дуже важливо оточити її позитивними прикладами [7:123]. Відома роль у формуванні соціально-значимих якостей особистості відводиться вправам. Вони відомі з стародавніх часів та мають виняткову силу виховного впливу.

Неможливо сформувати потрібний тип поведінки, не привертаючи вихованців до активної цілеспрямованої діяльності. Сутність вправи складається в багаторазовому виконанні необхідних дій та доведення їх до автоматизму.

Як відомо цим якостям в житті людини надається важлива роль. Як підкреслював К.Д. Ушинський: “Якби людина не мала здібності до формування звички, то вона не змогла би просуватися ні на жодну ступінь у своєму

розвитку”[8:72].

Цю думку розвиває І.П. Підласий. Він підкреслює, що формувати стійкі навички та звички потрібно якомога раніше, тому що чим молодіший організм, тим швидше укоріняються в ньому звички. Звикнувши, людина вміло керує своїми почуттями, стримує свої бажання, якщо вони заважають виконувати визначені обов’язки, контролює свої дії, правильно їх оцінює з позиції інтересів інших людей. Витримка, навички самоконтролю, організованість, дисципліна, культура спілкування – якості, які ґрунтуються на звичках, сформовані вихованням [8:73].

Таким чином, у формуванні позитивних особистісних і соціально-орієнтованих якостей у підлітків важливу роль відіграють доцільно вибрані у педагогічному відношенні методи виховного впливу на педагогічно занедбаних підлітків, які дозволяють творче працюючому вихователю ефективно вирішувати поставлені перед школою-інтернатом виховальні завдання, оптимізувати і значно підвищити результативність виховного процесу. При цьому найважливішу роль відіграє гуманне ставлення до вихованців, щире бажання допомогти їм адаптуватися до нормального життя, повірити у власні сили і свою потрібність суспільству.

Використана література:

1. Блонский П.П. Задачи и методы новой народной школы // Избр. пед. и психол. соч.: В 2 т. – М., 1979. – Т. 1 –358 с.
2. Блонский П.П. Избр. пед. соч. – М., 1961. – 218 с.
3. Слепухов М.І. Наукові основи педагогічної теорії і практики. – Донецьк: Лебідь, 2002. – 180 с.
4. Канішевська Л.В. Теоретико-методологічні засади виховання соціальної зрілості старшокласників шкіл-інтернатів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, у позаурочній діяльності. – К.: Стило, 2001.
5. Макаренко А.С. Методика воспитательного процесса. – К., 1990. – 415 с.
6. Макаренко А.С. Лекции о воспитании детей. Проблемы школьного советского воспитания // Соч. – М., 1957. – Т. IV.
7. Мустаева Ф. А. Основы социальной педагогики. – М.: Академ. проект, 2001. – 416 с.
8. Подласый И.П. Педагогика: В 2-х книгах. – М.: Владос, 2002. – Т. 1.
9. Подласый И.П. Курс лекций по коррекционной педагогике. – М.: Владос, 2002.
10. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю // Вибр. тв.: В 5-и т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С.419-654.

Аннотація

Стаття посвячена чрезвычайно актуальной проблеме настоящего времени – воспитанию педагогически запущенных детей. В статье акцентируется внимание на подходах и способах преодоления данной социально-педагогической проблемы. Педагогические технологии и инновации ориентированные на повышение эффективности воспитательной работы в учебных учреждениях Украины, а именно в школах-интернатах.

*Кудря О.В.
Полтавський державний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка*

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБСЛУГОВУЮЧОЇ ПРАЦІ

Важливою проблемою сьогодення є формування у підростаючого покоління поняття про природу як цілісну систему. Науковці підкреслюють велике світоглядне значення знань про взаємозв'язок та розвиток процесів, які проходять у природі як єдиному цілому, і про закономірності впливу суспільства на природу, а також про залежність соціального прогресу від природного середовища [6, с.11].

У цьому аспекті одним із актуальних завдань загальної середньої освіти є завдання формування в учнів екологічної культури, засвоєння ними знань про природу свого краю, залучення школярів до активної екологічної діяльності та виховання дбайливого ставлення до природних багатств України.

Науковці зазначають, що для збереження генофонду нації потрібна екологічна просвіта підростаючого покоління. Так, однією з основних ідей, покладених в основу Концепції національної програми інтегративної екологічної освіти, є утвердження “екологічної освіти як одного з головних чинників формування належного ставлення людини до себе, до інших людей і довкілля, насамперед – природного середовища” [1, с.41].

В умовах сьогодення освітянами робиться наголос на важливості розвитку культури екологічного мислення як на основі сучасних наукових концепцій, що відповідають розвитку суспільства та науки XXI століття, так і з врахуванням надбань української національної культури в плані розкриття особливостей ставлення українців до рідної природи.

Г.Філіпчуком правомірно відмічається, що “українська етнокультура сприяє виробленню якісно-нової моделі екологічного виховання, що ґрунтується на етизації стосунків з природою через традиції, наукові пізнання українців, інтегративність і гармонію взаємозв'язків людини і природи” [9, с.299]. Враховуючи це, можна стверджувати, що екологічна освіта матиме безпосередній вплив і на виховання в учнів національної самосвідомості, Дослідження в цьому напрямі показало, що звернення до культурних надбань українців, розкриття світоглядних позицій, притаманних українському народу, прилучення до традицій, звичаїв, які органічно відтіняють ставлення українців до довкілля взагалі, є одним з дієвих засобів, під впливом якого формується

національна самосвідомість особистості [5].

Крім зазначеного вище необхідно відмітити і той факт, що в умовах сьогодення мова ведеться не лише про викладення екології як самостійної дисципліни чи комплексу екологічних дисциплін, але і про екологізацію освіти взагалі. Ця проблематика є актуальною. Так, особливості формування в учнів екологічної свідомості розкривають у своїх статтях М.Сушко, В.Короткова, З.Швеців, Р.Павелків, В.Подоляк. Сучасні проблеми екологічного виховання при вивченні біології, географії висвітлюють В.Тимофієнко, А.Ярьомінко. М.Мельник досліджує сутність екологічного виховання у процесі позаурочної роботи з природничо-математичних дисциплін. Н.Васильєва розкриває сутність виховного потенціалу екологічної освіти у контексті національного виховання.

Проблема екологічного виховання учнів на заняттях з трудового навчання висвітлюється практично в усіх методичних посібниках. Їх аналіз показав, що відображення у змісті навчального матеріалу взаємозалежного зв'язку “людина – екологічна система” відбувається в основному за рахунок виділення з системи провідних ідей екологічного змісту такої: природне середовище і діяльність людини.

Метою даної статті є визначення шляхів формування в учнів на заняттях з обслуговуючої праці екологічної культури на основі акцентуванні уваги на взаємозв'язку “природне середовище – здоров'я людини”.

Однією з умов взаємозв'язку людини з навколишнім середовищем є продукти харчування, екологічна якість яких має безпосередній та вагомий вплив на здоров'я людини.

У процесі трудового навчання учнів, а саме – під час занять з кулінарії, є можливість дати учням інформацію про рідний край, його природу, продукти місцевого походження, екологічний стан навколишнього середовища, виховати у них позитивне ставлення до природи рідного краю через розкриття багатогранності взаємозв'язків між людиною і довкіллям. Розглянемо детальніше, яким чином можна реалізувати вищезазначене.

Навчальною програмою “Українська народна кухня” (5-9 класи) (варіативна частина програм трудового навчання, 2001 р.) передбачено ознайомлення учнів з такими групами харчових продуктів: овочі, фрукти, крупи, борошно, яйця, молочні продукти, м'ясні і рибні продукти.

У процесі занять в учнів формують знання про особливості отримання цих харчових продуктів, умови та способи їх зберігання, методи визначення їх якості, про лікувальні властивості окремих харчових продуктів.

Ознайомлення учнів з традиційним для української кухні набором

харчових продуктів починають з розкриття поняття “господарська основа харчування”. Доцільність акцентування уваги учнів на даному питанні обґрунтовуємо тим фактом, що харчування українців формувалося у значній залежності від природно-географічних умов і зумовлених ними напрямів господарської діяльності.

Так, наприклад, повідомляючи про особливості вирощування зернових культур, вчитель наголошує на природно-географічних умовах (помірний клімат, родючі чорноземи), що сприяли розвитку хліборобства, розповідає про пов’язані з цим напрямом господарської діяльності трудові обряди – засівання, обжинки. Такий виклад навчального матеріалу дає можливість показати учням розглядувані питання у їх логічному взаємозв’язку, що має безпосередній вплив на формування в учнів так званого “інстинкту місцевості”.

На необхідності розвитку у дітей “інстинкту місцевості” наголошував ще К.Ушинський. Поняття “інстинкт місцевості” проявляється у розумінні дітьми взаємозумовленості природних процесів, уміння бачити місцевість в цілому, з усіма особливостями її природи, життя населення, господарського розвитку. Це забезпечує розуміння причинно-наслідкових зв’язків і впливає на розвиток світобачення учнів. Крім того, ознайомлення учнів з господарською основою харчування, з особливостями ставлення українців до природи взагалі, сприятиме формуванню екологічної культури: дослідженню дітьми довкілля, що оточує їх життєвий простір, більш уважному ставленню до природного середовища, як важливого фактору, без якого саме існування людини неможливе.

Крім того, екологічна ситуація в Україні робить обов’язковим розкриття особливостей впливу екологічного стану навколишнього середовища на здоров’я людини. Така можливість є і при опануванні учнями навчальної програми “Українська народна кухня” (5-9 класи). Зокрема для реалізації даного завдання сприятливе вступне заняття у п’ятому класі, у ході якого учні знайомляться з традиційним для української кухні набором харчових продуктів.

Дане заняття є першим знайомством учнів зі змістом програми. Це вимагає насичення навчального матеріалу відомостями пізнавального характеру, оскільки, згідно літератури з психології навчання, навчальні дії учнів підліткового віку стимулюються інтересом до знань, потребою в розширенні світогляду (при визначенні предметів, які подобаються, учні наводять різні мотиви, одним з яких є пізнавальне значення предмета) [4, с.99].

Отже, наведемо фрагмент уроку з теми “Вступне заняття. Традиційні основи харчування українців” (5 клас).

Етап уроку: пояснення нового матеріалу.

Мета діяльності вчителя: формування в учнів загальних понять про їжу, про поживні речовини в харчових продуктах та їх вплив на організм людини, ознайомлення з традиційним для української кухні набором харчових продуктів, факторами, що обумовили його формування, розкриття школярам сутності впливу екологічного стану навколишнього середовища на здоров'я людини.

Слово вчителя при висвітленні взаємозв'язку людини з навколишнім середовищем. Вчитель буде розповідь таким чином, щоб учні усвідомили, що українці з давніх часів обожнювали і берегли природу, що чисте природне середовище давало здоров'я. Але в умовах сьогодення воно забруднене радіацією, промисловими і побутовими відходами, отруйними хімікатами сільського господарства, що призводить до отруєння повітря, води, ґрунту, рослин, тварин.

На основі таких відомостей вчитель ставить запитання: “Чи впливає забруднене природне середовище на харчові продукти рослинного та тваринного походження і як це позначається на здоров'ї людини?”. Метою цього є спонукання учнів до самостійного виділення наявних взаємозв'язків між здоров'ям людини та чистотою навколишнього середовища. Узагальнюючи відповіді учнів, вчитель знайомить їх з поняттям “екологічно чистий продукт”, завдяки чому вони розуміють, що так називають продукти, які не погіршують здоров'я людини.

Учням дається інформація про найбільш розповсюджені в сучасних умовах забрудники харчових продуктів:

– хімічні речовини – нітрати, пестициди, гербіциди, які накопичуються у харчових продуктах через широке використання мінеральних добрив, застосування в сільському господарстві отрутохімікатів;

– радіонукліди – збільшення їх вмісту у харчових продуктах обумовлене підвищенням загального радіофону внаслідок розширення ядерної промисловості та екологічних катастроф – аварій на атомних електростанціях (яскравий і загальновідомий приклад – Чорнобильська АЕС).

Дані відомості супроводжуються наведенням факту, підтвердженого науковими дослідженнями [3, с.183]: з загальної кількості чужорідних хімічних речовин, які проникають із зовнішнього середовища в організм людини, саме з їжею потрапляє 80% нітратів, 90% пестицидів та радіонуклідів.

Подальше розкриття вчителем у загальних рисах негативних наслідків впливу чужорідних хімічних речовин та радіонуклідів на організм людини, стан

її здоров'я є важливим мотиваційним моментом, оскільки в учнів виникають питання:

1) “Чи можна знизити кількість чужорідних хімічних речовин у харчових продуктах?”;

2) “Яким чином можна зменшити шкоду від радіації?”.

Що стосується першого питання, то відповідь на нього включає такі аспекти. По-перше, це спосіб обробки сирих продуктів перед їх безпосереднім використанням, а по-друге, це спосіб зберігання харчових продуктів. До відому учнів доводять, що вміст нітратів, фосфорорганічних пестицидів (хлорофосу, карбофосу, фосфаміду та ін.) в овочах суттєво знижується при використанні таких способів консервування як квашення, соління, маринування за рахунок переходу цих чужорідних хімічних речовин у розсіл чи маринад. Спеціалісти відзначають, що з огляду на це не рекомендується використовувати у подальшому для приготування їжі розсіл чи маринад, а також наголошують, що консервовані наведеними вище способами продукти необхідно споживати після 7 днів їх консервування [Там же, с.185].

Вчитель відмічає, що названі способи консервування харчових продуктів є традиційними для української системи харчування. Тому наведене вище є одним з цілої низки аргументів, які пропагують використання у сучасному побуті давніх способів зберігання харчових продуктів.

Відповідь на друге питання полягає у поясненні учням сутності цілеспрямовано підібраної дієти (переважне вживання різноманітних овочів, морських водоростей, бобових, цільних зерен, насіння і горіхів), яка забезпечує зв'язування і швидке виведення з організму радіонуклідів, не дозволяючи їм вступати в екстенсивні реакції з клітинами організму.

Що стосується набору харчових продуктів для приготування страв, то до свідомості учнів важливо довести такий факт [7, с.317]: людині бажано харчуватися переважно продуктами, які характерні для даної пори року і вирости в тій місцевості, де вона проживає, оскільки її організм пристосовується до звичного типу харчування і раптове введення нових продуктів може призвести до порушення обміну речовин.

Такий виклад навчального матеріалу, як показало опитування учнів під час перевірки якості засвоєння ними нових знань, сприяє розумінню особливостей зв'язку:

– “навколишнє середовище □ харчові продукти □ здоров'я людини”.

Отже, екологічні відомості та знання є необхідними для того, щоб учні набували вмінь аналізувати, та оцінювати наслідки господарювання, стан

природного середовища, власні вчинки та вчинки інших людей щодо природи. При вивченні практично кожної з тем трудового навчання є можливість висвітлювати певні екологічні питання, прищеплювати школярам бережливе ставлення не лише до самої природи та її ресурсів, а й до речей, виготовлених з природних матеріалів.

Використана література

1. Концепція національної програми інтегративної екологічної освіти: Проект // Вісник НАН України. – 1999. – № 11. – С. 40-49.
2. Леднев В.С. Содержание образования: Сущность, структура, перспективы. 2-е изд., перераб. – М.: Высшая школа, 1991. – 224 с.: ил.
3. Попов С.В. Валеология в школе и дома (О физическом благополучии школьников) – СПб.: СОЮЗ, 1997. – 256 с.
4. Психологія навчання / За ред. доктора психологічних наук Б.Ф.Басєва. – К.: Радянська школа, 1972. – 136 с.
5. Система виховання національної самосвідомості учнів загальноосвітньої школи: Методичний посібник для вчителів / За ред. Д.О. Тхоржевського. – К.: Видавничий відділ ТДПУ, 1999. – 296 с.
6. Совершенствование содержания образования в школе / Под ред. И.Д. Зверева, М.П. Кашина. – М.: Педагогика, 1985. – 272 с.
7. Стояновський Д.М. Енциклопедія народної медицини. В 2т. – Т.1. – К.: Здоров'я, 1997.– 464 с.
8. Трудовое обучение: Учеб. пособие для 5 кл. / В.Н. Мадзигон, А.И. Воловиченко, В.И. Андрияшин и др. – К.: Радянська школа, 1985. – 192 с.: ил.
9. Філіпчук Г.Г. Українська етнокультурна у змісті національної загальної та педагогічної освіти. – Чернівці: Прут, 1996. – 322 с.

Аннотація

В статті определяются пути формирования экономической культуры на занятиях по обслуживающему труду, акцентируется внимание на взаимосвязи «природная среда – здоровье человека», раскрывается сущность воспитательного потенциала экономического образования в контексте национального воспитания.

Кузнецова О.А.
Миколаївський державний університет
імені В.О.Сухомлинського

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Готовність майбутніх учителів до самовизначення – складне структурне утворення, котре характеризується здійсненим вибором професії, вибором життєвого шляху, сформованої моральної спрямованості, сформованими життєвими планами і перспективами.

Метою даної статті є визначення сутності розуміння “готовність до